

Tárgytematika / Course Description

Dráma- és színháztörténet

ALPDPA1091

Tárgyfelelős neve /

Teacher's name: Wenczel Imre

Félév / Semester: 2022/23/2

Beszámolási forma /

Assesment: Vizsga

Tárgy heti óraszám /

Teaching hours(week): 0/0/0

Tárgy féléves óraszám /

Teaching hours(sem.): 12/0/0

OKTATÁS CÉLJA / AIM OF THE COURSE

Olyan ismeretek birtokába kerüljön a hallgató, amelyek képesíthetik arra, hogy a későbbiekben is értelmezni tudjon színházi előadásokat!

Ismerje fel a legfontosabb európai művelődési és stíluskorszakok jegyeit, dramaturgiai/színházi/rendezői megoldásait olvasott vagy látott drámai műalkotásokban! Képes legyen elemezni és mások számára is feldolgozni a jelzett tragédiákat, komédiákat, színműveket!

A megszerzett elméleti tudást a lehetséges gyakorlat fókuszában értelmezze! Például: találjon kapcsolatot az adott dráma témája, problémafelvetése és drámapedagógiai vetülete között!

Legyen képes körülírni (definiálni) olyan fogalmakat, mint (például!): színház, dráma, tragédia, komédia, színmű, dialógus, monológ, verselés, próza és vers (versformák), művészeti ágak, egynemű közegek, műnemek (egyenként), műfajok (egyenként), esztétikai minőségek (egyenként), művelődési és stíluskorszakok, teleológiák, konfliktus, drámamodellek (...)!

TANTÁRGY TARTALMA / DESCRIPTION

Az oktató meggyőződése szerint nincs színház- és drámaismeret ma Bécsy Tamás műveinek ismerete nélkül. (Ahogy nincs magyarországi drámapedagógiai ismeret Kaposi László publikációinak áttekintése nélkül.) Tehát ezek ismerete (nyilván korlátozottan, jól körülírtan) szükséges. A tantárgy tartalmazza „AZ OKTATÁS CÉLJA” felirat alatti ismeret összes elemét, különös tekintettel a „Vizsgára bocsátás feltétele” részleteinek áttekintésével.

SZÁMONKÉRÉSI ÉS ÉRTÉKELÉSI RENDSZERE / ASSESSMENT'S METHOD

Vizsgára bocsátás feltétele: A hallgató tartson rövid multimédiás előadást (pl. PowerPoint vagy Prezi) az európai színháztörténet egy szeletének ismertetéséből! (A középkori színjátszás és színházi / színpadi megoldásai...)

A teljes előadás anyagát bocsássa rendelkezésére hallgatótársainak és tanárának!

Javasolt témák:

1.

Az ókori görög színház és dráma

A görög színházművészet kialakulása, rituális gyökerei, az ókori görög színház felépítése.

Legalább egy Aiszkhülosz, Szophoklész, Euripidész és Arisztophanész dráma ismerete. Szophoklész egy tragédiájának elemzése.

PÓTLÁSOK:

Római színjátszás, pl. **Plautus: A hetvenkedő katona...**

A középkori színjátszás és színházi / színpadi megoldásai

Pl. misztériumjáték, moralitás (pl. Akárki), vásári komédia (pl. **Tabarin és a ...**)

(Műfajok: commedia dell'arte, farce...)

A **barokk korral-színház** mesterei: Lope de Vega, Calderón...

2.

Az angol reneszánsz színház

Az Erzsébet-kori színház jellegzetességei, a korabeli színház felépítése és működése.

A shakespeare-i dramaturgia jellegzetességei egy Shakespeare-mű részletes elemzésével (pl. az elemzett mű szereplőinek viszonyrendszere, jelenetépítés, idő- és térkezelés, a jig beépülése, díszletek, jelmezek...) Pl. Hamlet; Rómeó és Júlia...

3.

A francia klasszicista dráma

A francia klasszicista dráma kialakulása. Corneille, Racine és/vagy Molière valamely művének (pl. Tartuffe) bemutatásával fejtse ki a klasszicista francia dráma dramaturgiai jellegzetességeit (pl. az elemzett mű szereplőinek viszonyrendszere, jelenetépítés, idő- és térkezelés, a commedia dell'arte és a farce beépülése a molière-i komédiába, díszletek, jelmezek...) A boileau-i esztétika fontosabb tételei.

4.

A XIX. századi magyar színház és dráma

Mutassa be egy XIX. századi dráma (vagy drámai költemény) elemzése kapcsán a XIX. századi magyar színjátszás és színház jellegzetességeit! Térjen ki a drámai költemény műfajára is! Ajánlott legalább a következő művek ismerete: Katona József: Bánk bán; **Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde**; Madách Imre: Az ember tragédiája.

5.

A modern polgári színház kialakulása

Ismertessen röviden egy-egy Ibsen, Strindberg vagy Shaw-drámát!

Elemesse valamelyik szerző egy művét, és mutassa be ezzel a kor dramaturgiai újításait, valamint a mű szereplőinek sajátos viszonyait (Pl. Ibsen: Babaház.)

6.

Csehov és Sztanyiszlavszkij

Mutassa be egy (vagy több) **Csehov**-mű elemzésével (pl. a **Sirály**) a csehovi dráma sajátosságait és a Sztanyiszlavszkij-módszer jellegzetességeit! Ismertessen röviden legalább két Csehov-drámát!

7.

A XX. századi magyar dráma néhány alkotása

Ismertessen és elemezzen egy XX. századi magyar drámát! Javasolt a következő szerzők néhány művének ismerete: **Molnár Ferenc**, Németh László, Illyés Gyula,

Örkény István.

Térjen ki egy „élőben” vagy videó felvételen látott színházi előadás jellegzetességeire!
(Például: Örkény: Tóték.)

8.

A XX. századi európai dráma meghatározó irányzatai, jelentős drámaírói
Mutasson rá vázlatosan a XX. századi drámaköltészet néhány irányzatára és a
fontosabb szerzők jellemző darabjaira!

Elemesse az alábbi szerzők valamelyikének egy drámáját!

Pirandello, García Lorca, Beckett, Ionesco, Mrozek, Dürrenmatt... (Például: Beckett: Godot-ra
várva; **Ionesco: A kopasz énekesnő**; Dürrenmatt: A fizikusok.)

9.

Dramaturgiai és színházelméleti alapfogalmak, egynemű közegek, műnemek, műfajok...

A feladat: felsorolás és definíciószerű körülírás példák említésével.

Megjegyzés a tematika összeállításához:

Az itt szereplő címszavak és követelmények kb. felét tartalmazzák a 2005-től érvényes
középszintű érettségi vizsga témaköreinek és követelményeinek *dráma* tantárgyból, és
nem fedik le az emelt szintű magyar és dráma érettségi követelményeit!

KÖTELEZŐ IRODALOM / OBLIGATORY MATERIAL

[IRODALOM: (A vastag betűvel szedett szövegek elolvasása „forrón” ajánlott)

Mítoszok, mesék, legendák

Az ókori görög mitológia

A Biblia

Aiszóposz-mesék

Phaedrus-mesék

Az ezeregy éjszaka meséi

Magyar népmesék

Charles és Mary LAMB: Shakespeare-mesék

Lafontaine-mesék

Grimm-mesék

Andersen-mesék

Hauff-mesék

Elméleti és egyéb bölcseleti írások

Platón (427–347):

Szókratész védőbeszéde (395 körül)

Lakoma

Állam (részletek, pl. a „barlang”-metafora)

Törvények

Arisztotelész: Poétika (áttekintés és fontosabb részletek)

Boileau: Költészet (áttekintés és fontosabb részletek)

B. Brecht: Kleines Organon für das Theater (Kis organon a színház számára, 1949)

Bécsy Tamás fontosabb műveinek részletei

A drámamodellek és a mai dráma (1974);

Drámaelmélet az ontológia és esztétika határán (1978);

A drámaelmélet és a dramaturgia Csokonai műveiben (1980);

Az önismeret kérdései Örkény István drámáiban (1983);

A dráma lételméletéről (1984);

Az irodalomesztétikai tudásról (1985);

Mi a dráma? (1988);

A dráma esztétikája (1988);

A cselekvés lehetősége (1988);

A rítus és a dráma (1992).

Ajánlott epikai művek (több drámai alkotás alapját képezik; itt a legfontosabb az eposzok és a mesék ismerete – de nem árt a korszakalkotó novellák és regények olvasása sem!)

Például:

Homérosz: Íliász; Odüsszeia

Vergilius: Aeneis

Petronius (Arbiter, ? – Kr. u. 66): Satyricon

Apuleius (Lucius, kb. 125–180) szatirikus kóperegénye Az aranyszamár (Asinus aureus, kb. 175)

Seneca (Lucius Annaeus, Kr. e. 4 – Kr. u. 65), sztoikus filozófus: Erkölcsi levelek (Epistulae morales, 63–64).

Dante Alighieri: Isteni színjáték

Tasso: A megszabadított Jeruzsálem

Cervantes (Miguel de, Saavedra, 1547–1616): Az elmés nemes **Don Quijote de la Mancha** (El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha, 1604, 1615)

Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem

Csehov: A csinovnyik halála

Gogol: Az orr, A köpönyeg

Bulgakov: Puskin utolsó napjai (1936); Molière úr élete (regényes életrajz); Színházi regény (1937); **A**

Mester és Margarita (1940)

Kleist: Kolhaas Mihály

Ajánlott drámák, drámai költemények

Aiszkhülosz: A leláncolt Prométheusz; **Heten Théba ellen;** Oreszteia:

Agamemnón, Áldozatvivők (Khoéphoroi), Eumeniszek

Szophoklész: Oidipusz király, Antigóné, Oidipusz Kolonoszban, Elektra

(Példák magyar fordításokra: Bornemisza Péter: Elektra 1558; A két Oidipusz-tragédiát pl. Babits Mihály ültette át magyarra.)

Euripidész: Elektra, (bem. 413); **Médeia** (bem. 431)

Arisztophanész: Lüsizisztraté, bem. 411; A madarak bem. 414; A felhők, bem. 423; A béke (bem. 422)

Plautus, Titus Maccius (Kr.e. 250 előtt-184): **A hetvenkedő katona** (Miles gloriosus, Kr. e. 200 körül)
KÖZÉPKOR

A "pantomim", azaz egyetlen színész (mitológiai témájú) táncos némajátéka a római színpadon születik meg, Kr. u. 50 körül.

A "mimus" pedig köznapi témáról szóló zenés-táncos, rögtönzéses színjáték, ez Kr. u. 100 körül virágzik Rómában.

A dráma középkori műfajváltozatai zömmel vallásosak.

A "mirákulum" szentek életét, csodáit, mártírhalálát játssza el.

A "misztérium" újszövetségi tárgyról, ill. a bűnbeesésről szól.

A "moralitás" egy-egy valláserkölcsi tételt szemléltet, egymással vitázó allegorikus alakokkal. A

"passiójáték" a keresztút középkori dramatizálása.

Nem vallásos középkori műfajok:

Rögtönzés

Jig

Vásári komédia (Tabarin, avagy a megóvott szüzesség; Tabarin, avagy a vértelen véreshurkák)

Shakespeare: Hamlet; Lear király; **Rómeó és Júlia;** Szentivánéji álom; Makrancos hölgy; Sok húhó...;

Machbeth; Vihar

Lope de Vega: Fuente Ovejuna; A kertész kutyája

Calderón: Az élet álom

Racine: Phaedra

Molière: A kényeskedők (1659); **A fősvény** (1668); **Tartuffe** (1669) Úrhatnám polgár (1670, balett-komédia); **A képzelt beteg**

Friedrich **Schiller** (Johann Christoph Friedrich Schiller, 1802-től von Schiller (Marbach am Neckar, 1759. november 10. – Weimar, 1805. május 9.)

A haramiák (Die Räuber, 1781)

Ármány és szerelem (Kabale und Liebe, 1783)

Don Carlos (1787/88)

Turandot (Carlo Gozzi nyomán) (1801)

Tell Vilmos (dráma) (Wilhelm Tell, 1803/04)

Victor Hugo: Hernani (1830)

Gogol: A revizor (1836)

Georg Büchner: Woyzeck (1837)

Henrik Johan **Ibsen** (Skien, 1828. március 20. – Christiania, 1906. május 23.) norvég

1867-ben verses drámát írt, a világhírűvé lett **Peer Gynt**öt.

Babaház ((Nóra)) (Et dukkehjem, 1879),

Kísértetek (Gengangere, 1881). Ezek a darabok tették igazán elismert íróvá. A Kísértetek fogadtatásán felbőszülve írta meg

„A hazaáruló” - t (En folkefiende, 1882), amelyben az erősen önéletrajzi ihletésű főhős mellett állt ki; ennek a darabnak részben "ellenpontozása" a

Vadkacsa (Vildanden, 1884)

A Vadkacsa a kései önéletrajzi ihletésű művek közül az első. Ezek: Rosmersholm (1886), A sellő (Fruen fra havet, 1888), Hedda Gabler (1890).

1891-ben hazatért Norvégiába. Ezután írt darabjaiban közvetlenül önmagával foglalkozott: **Solness építőmester** (Bygmaster Solness, 1892); Kis Eyolf (Lille Eyolf, 1894); John Gabriel Borkman (1896); Hami, halottak, feltámadunk (Naar vi döde vaagner, 1899)

August **Strindberg:** Julie kisasszony (1889)

Csehov: Sirály (1896); **Három nővér** (1901); Cseresznyés kert (1904)

Federico García **Lorca: Vérnász** (1933)

Magyar drámák, drámai költemények

Csokonai: A Méla Tempefői, avagy...; Karnyóné; **Dorottya**

Katona József: Bánk bán

Vörösmarty: Csongor és Tünde

Szigligeti Ede: Liliomfi (1849)

Madách Imre: Az ember tragédiája

Csiky Gergely: A nagymama

Bródy Sándor: A tanítónő

Móricz Zsigmond: Nem élhetek muzsikaszó nélkül

Molnár Ferenc: Lilom

Németh László: Galilei

Örkény István: Tóték; Macskajáték

Sütő András: A lócsiszár virágvasárnapja

Karinthy Ferenc: Bösendorfer

Bertolt **Brecht:** A Kaukázusi krétakör (Der kaukasische Kreidekreis, 1945); Állítsátok meg Arturo Uit!

(Der aufhaltsame Aufstieg des Arturo Ui, 1941); Koldusopera (Dreigroschenoper, 1928 – zene: Kurt Weill); Kurázi mama és gyermekei (1938-39); **A szecsuáni jólélek** (Der gute Mensch von Sezuan, 1942)

Beckett: Godot-ra várva, 1952;

Arthur Miller: Az ügynök halála

Friedrich **Dürrenmatt: A fizikusok**

Mrozek: A nyílt tengeren; Mulatság

Példák korunk drámájának főbb típusaihoz (forrás: jegyzetek.hu)

Parabola dráma, azaz példázat korunk erkölcsi kérdéseiről (Brecht: *Kurázi mama, és gyermekei* 1939)

Dokumentumdráma (Hochhuth: *A helytartó* 1963)

Középpontos „csomópontdráma” (Albee: *Nem félünk a farkastól* 1962)

Tézisdráma, azaz egy filozófiai tétel megjelenítése, gyakran mítoszok feldolgozásával (Sartre: *Legyek* 1943)

Abszurd dráma, amely az emberi lét kiüttlanságát, a kapcsolatok kiüresedtségét, a nyelv közlésképtelenségét hangsúlyozza (Beckett: *Godot-ra várva* 1952.)

Metanyelv dráma, az alkotás akadályairól (Pirandello: *Hat szerep keres egy szerzőt* 1921)

Művek a színházról, a rendezésről...

A színház világtörténete I-II. Szerk.: Hont Ferenc Budapest, 1986.

Magyar színház történet I.-II. (<http://mek.niif.hu/02000/02065/html/index.html>)

Csákvári József: A színház- és dráma művészet korszakai I-II.

Hegedűs Géza-Kónya Judit: Kecskéének - Két és fél évezred drámatörténete

Hegedűs Géza-Kónya Judit: A magyar dráma útja
Gáncs Andrea: Könyv a színházról
Nánay István: A színpadi rendezésről
Sztanyiszlavszkij: A színész és a rendező művészetéről
Hevesi Sándor: A színpadi rendezés
Bertolt Brecht: Hogyan kell próbát vezetni induktív eljárással
Almás Miklós: A feszültség
Peter Brook: Az üres tér
Grotowski: A szegény színház
Duró Győző-Nánay István: Dramaturgiai olvasókönyv
Arisztotelész: Poétika
Molière: A Nők iskolájának kritikája
Boileau: Költészetten
Csehov: Levelek a drámáról
Bergson: A nevetés
Hevesi Sándor: A drámaírás iskolája
Sztanyiszlavszkij: Cselekvő elemzés
Artaud: Színház és kegyetlenség
Bertolt Brecht: Szórakoztató színház vagy tanító színház?
Bertolt Brecht: Az elidegenítő effektust teremtő színművészet új technikájának rövid leírása
Albert Camus: Az abszurd ember
Arthur Miller: A hétköznapi ember és a tragédia
Peter Szondi: A modern dráma elmélete
Jan Kott: Kortársunk Shakespeare
Bécsy Tamás: A cselekvés lehetősége
Gabnai Katalin: Drámajátékok gyermekeknek, fiataloknak, felnőtteknek
Kaposi László: Drámapedagógiai olvasókönyv
Gavin Bolton: A tanítási dráma elmélete
A színház világtörténete I-II. Szerk.: Hont Ferenc Budapest, 1986.
Katona József: Mi az oka, hogy a játékszíni költőmesterség Magyarországon lábra nem tud kapni?
Hevesi Sándor: Az előadás, színjátszás, rendezés művészete
Sztanyiszlavszkij: A színész munkája
A színész és a rendező művészetéről
Brecht: Színházi tanulmányok
Szórakoztató színház vagy tanító színház?
Artaud: A könyörtelen színház

Oktató: Wenczel Imre